

'Voorspelde catastrofes blijven uit' Jaffe Vink trekt ten strijde tegen doemdenken

door Addie Schulte

Keer op keer werd de afgelopen decennia rampspoed voorspeld, van de Club van Rome via de zure regen tot de klimaatverandering. Waarom beseffen we niet dat we het beter hebben dan ooit, vraagt filosoof Jaffe Vink zich af. 'We moeten uit dat panische universum waarin het altijd vijf voor twaalf is.'

'Ramp bedreigt wereld' schreef NRC Handelsblad op 31 augustus 1971 op de voorpagina. Het is de kernachtigste samenvatting van een journalistiek genre, maar illustreert ook een breder levend verschijnsel: de voorspelling dat een door de mens veroorzaakte catastrofe binnenkort toeslaat. Maar de ramp blijft uit, constateert filosoof Jaffe Vink (62, voorheen betrokken bij Trouw en tijdschrift Opinio) in zijn boek *Wie is er bang voor de vooruitgang*. Waar komen die terugkerende angsten vandaan en hoe komen we eraf, vraagt hij zich in zijn boek af.

U schrijft over onheilspellende vooruitzichten van de laatste vijftig jaar. Doemdenken is toch veel ouder?

"Dat begeleidt de mensheid vanaf het vroegste begin. Ik wilde onderzoeken hoe het de laatste vijftig, zestig jaar is gegaan met het oog op de enorme groei van de wereldbevolking. In de jaren zestig waren er 3,5 miljard mensen, nu 7 miljard en dat worden er 9 miljard. Dat levert reële problemen op. Hoe moet je al die mensen voeden? De schaduwzijde van groei en vooruitgang werd ook duidelijk: de druk op het milieu. Met de atoombom kwam het besef dat de mensheid zichzelf kan vernietigen. Die angst begeleidt ons al decennia en heeft het zicht verduisterd op wat we kunnen: We hebben een nieuwe wereld opgebouwd."

Het eerste boek in dit genre was *Silent spring* van Rachel Carson uit 1962. Ze waarschuwde tegen chemische bestrijdingsmiddelen. Zo'n boodschap kun je misschien niet al te genuanceerd brengen.

"De aandacht voor milieuproblematiek was terecht. Maar het boek is op apocalyptische toon geschreven; Dat is doodzonde, want die toon is niet meer verdwenen. In 1968 kwam het boek *The population bomb* uit, waarin werd voorspeld dat honderden miljoenen mensen zouden omkomen van honger. Deze twee visies kwamen samen in het rapport van de Club van Rome, dat er een apocalyptische kermis van maakt."

Deze boeken en dat rapport uit 1972 gelden als het begin van de milieubeweging. Is uw boek daartegen gericht?

"Nee, het is erop gericht onnodige angst weg te nemen. Dat leeft breder dan alleen in actiegroepen. Een voorbeeld is de campagne in 1998 van Greenpeace en Milieudefensie tegen sla, paprika en aardbeien; er zouden giftige bestrijdingsmiddelen op zitten. De kwaliteit van het sperma zou ernstig achteruit gaan. De Consumentenbond, de NOS en de Vereniging van Huisvrouwen deden mee aan het verspreiden van dit bericht. Maar het was gebaseerd op ondeugdelijk onderzoek uit 1992 dat al was bekritiseerd. Zo wordt gewoon voedsel verdacht gemaakt. Die verdenkingen belemmeren de vooruitgang die we nodig hebben om de wereldbevolking te voeden."

Is de angst nu sterker, even sterk of minder sterk dan in de jaren zeventig?

"Even sterk. We wantrouwen ons voedsel, terwijl het nog nooit zo veilig is geweest. Deze week kwam nog het bericht voorbij dat zeep en tandpasta de kwaliteit van sperma aantasten."

Iedereen koopt toch nog net zoveel zeep en tandpasta.

"Zo'n bericht voedt de verontrusting. Loop Albert Heijn in: alles is 'puur natuur'. Appie moet uitleggen dat de voedselproductie is gebaseerd op wetenschap en technologie."

Zijn andere angsten, zoals die voor de vreemdeling of Europa, niet veel bepalender op dit moment?

"Dit debat gaat langer door dan dat over de multiculturele samenleving of de euro. De technologische cultuur bepaalt alles. Door wetenschap en technologie kwam de grote sprong voorwaarts. We maken een ontzagwekkende omslag door van natuur naar stad. De mens leefde tweehonderdduizend jaar in de natuur, zeer moeizaam en armoedig. Nu is het in het Westen niet meer de vraag of er genoeg te eten is, maar waar we zin in hebben."

U heeft een groot geloof in de technologie en dan gaat het niet alleen over materiële omstandigheden.

"Neem de fiets. Mensen hebben eeuwenlang opgesloten gezeten. Dankzij de fiets en verharde wegen kan iedereen zelf bepalen waar hij of zij heen gaat. De fiets geeft vrijheid. Technologie is een culturele kracht."

De mens is heerser over de natuur, schrijft u, maar is dat niet overdreven?

"Ziekte en lijden blijven, ook natuurrampen zijn niet zomaar te beheersen, maar in Nederland hebben we de zee behoorlijk bedwongen. Dat proberen we ook in andere landen."

Techniek schept ook nieuwe problemen. Klimaatverandering is niet los te zien van de verbrandingsmotor.

"Ik bagatelliseer niets, maar we hebben de tijd om naar dat soort problemen te kijken. We moeten uit dat panische universum waarin het altijd vijf voor twaalf is."

Wie weet is het al vijf voor twaalf.

"Daarom is die geschiedenis van de Club van Rome zo vrolijk, al die angsten die niet klopten. Die gekte van al die doemvoorspellingen moet eraf. Er zijn grote marges bijvoorbeeld in de prognoses van klimaatverandering."

Wetenschappers moeten angst bestrijden, zo citeert u Norman Borlaug, de grondlegger van de groene revolutie. Dat lukt blijkbaar niet altijd.

"In 1970 kreeg Borlaug een Nobelprijs voor de Vrede, omdat door zijn ontdekkingen de voedselproductie enorm was gegroeid. Hij heeft honderden miljoenen mensen van de hongerdood gered. De Club van Rome heeft dat genegeerd en vrijwel niemand kent

Borlaug."

"In het algemeen hebben bètawetenschappers het moeilijk om hun werk uit te leggen. Media verwaarlozen te vaak hun opdracht om het uit te leggen. Gelukkig zijn er mensen als Robbert Dijkgraaf en Louise Fresco die de natuurwetenschappen en de voedselproductie onder de aandacht brengen. Zij zijn de herauten van de technologische cultuur."

U predikt een klassiek vooruitgangdenken. Ziet u geen bedreigingen?

"De verdere technologische ontwikkeling is enerverend. Dat robots steeds meer werk overnemen, bedreigt ons niet. Dan krijgen we meer vrije tijd. Ik maak me daar helemaal geen zorgen over."

Jaffe Vink: Wie is er bang voor de vooruitgang, Prometheus, EUR18,95.